

що за період 1995-2015 гг., загальна чисельність населення Харківської регіональної системи розселення скоротилася на 16,2%, чисельність жителів городських і сільських поселень на 12,4% і 24,9% відповідно.

Проведено оцінку рівня народжуваності і смертності. Показано просторово-часові відмінності демографічних показників в розрізі субрегіональних і районних систем розселення, а також різних форм територіальної організації розселення. Встановлено, що рівень народжуваності має тенденцію до підвищення в сільських поселеннях і стабілізується в городських, а рівень смертності в сільській місцевості знижується вдвоє швидше ніж в городських поселеннях. Проведено порівняння середніх значень коефіцієнта природного приросту населення серед субрегіональних систем розселення. Виявлено, що Харківська регіональна система розселення і системи розселення нижчого рівня ієрархії мають негативні значення даного показника.

Показано вплив демографічних показників на статеву структуру і шлюбну поведінку жителів. Як показало дослідження, зміна показників народжуваності викликала збільшення частки осіб пенсійного віку (23,2%), обумовило стабільне переобладнання представників жіночої статі (53,9%) і зниження шлюбної активності (13,4-22,4%).

В ході аналізу встановлено, що зміни демографічних параметрів викликали зменшення чисельності поселень і скорочення їх загальної кількості.

Ключові слова: система розселення, городські поселення, сільські поселення, демографічна ситуація.

Abstract:

O. Afonina. ANALYSIS OF DEMOGRAPHIC SITUATION IN THE KHARKIV REGION SETTLEMENT SYSTEM.

On the ground of the statistical database analysis from the regional offices of statistics the tendencies in the development of the demographical processes on the territory of the Kharkiv region settling system are studied in the article. The dynamic changes in the population of the Kharkiv regional, sub-regional settling systems as well as in the different types of settlements are defined. It is found out that in 1995-2015 total population rate in Kharkiv region settlement system decreased on 16,2%, 12,4% and 24,9% in urban and rural settlements accordingly.

Birthrate and mortality rate are pointed out. Time and territorial differences in demographical statistics in sub-regional and district settling systems, various forms of territorial organization of settling are outlined. It is stated that birthrate is having a tendency to growing in rural settlements and is getting more stable in urban, mortality rate is decreasing two times faster in rural than in urban settlements. The average indexes of the population growth rate in sub-regional settling systems are compared. It is pointed out that the Kharkiv region settling system and the systems of lower level in the hierarchy are characterized by the negative meaning of this index.

The influence of the demographic data on the gender/age population structure and marital behavior is shown. The investigation has proved that the changes in the birthrate caused the growing number of retired people (23,2%), stipulated for the stable predomination of the female gender (53,9%) and lowering marital activity (13,4-22,4%).

Considering the results of the analysis we can conclude that the changes in the demographical parameters have led to the decrease of the population in the settlements and to their cut in number.

Key words: settling system, urban settlements, rural settlements, demographic situation.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 03.10.2016р.

УДК 911.3:314

Ірина ГУДЗЕЛЯК

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ТА РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ У ЯВОРІВСЬКОМУ РАЙОНІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті проаналізовано динаміку кількості населення Яворівського району, тенденції та сучасні особливості природного відтворення, зокрема народжуваності, смертності, природного приросту, середньої тривалості життя. Досліджено вікову та статеву структуру населення і чинники, що їх визначають, динаміку демографічного навантаження. Описано тенденції міграційних процесів. Подано просторовий аналіз розселення населення, показано вплив Львівської агломерації та державного україно-польського кордону на демографічну ситуацію та розселення.

Ключові слова: населення, демографічна ситуація, кількість населення, природне відтворення, структура населення, розселення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Яворівський район вирізняється з-поміж інших районів Львівської області стабільним зростанням кількості населення, що є результатом дещо відмінних тенденцій природного відтворення та формування демографічних структур. Наявність на заході україно-

польського кордону та безпосереднє сусідство й належність декількох поселень до Львівської агломерації створюють особливі соціально-просторові передумови міграційних процесів. Як результат – очевидні специфічні риси демографічної ситуації, які викликають певний науковий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демографічну ситуацію в українському Розточчі ґрунтовно дослідили Шаблій О.І., Гудзеляк І.І., Матковський С.О. у комплексній праці українських та польських вчених «Roztocze: przyroda i człowiek» (2015) [5]. Однак, з українського боку було охоплено лише частину Яворівського і Жовківського районів, тобто ту територію, яка лежить у межах хребта Розточчя. У результаті дослідження виявлено цікаві тенденції демографічного розвитку та розселення, які певною мірою відрізняються від загальнообласних.

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей демографічного розвитку та розселення населення Яворівського району, який вирізняється серед інших адміністративних районів Львівської області найкращими показниками сучасної демографічної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Кількість населення Яворівського району станом на 1 січня 2016 року становила 124,8 осіб, у тому числі 58,8 осіб міського (46,8%) і 66,0 сільського [4]. Серед інших районів Львівщини разом з містами обласного підпорядкування, що в них знаходяться, Яворівський район посідає

4-е місце за кількістю населення після Дрогобицького, Сокальського і Стрийського. Якщо порівнювати адміністративні одиниці Львівської області, то Яворівський район на другому місці за людністю після м. Львова. Частка Яворівського району у населенні Львівської області становить 4,9 %.

Показник людності Яворівського району у другій половині ХХ ст. постійно зростає. Динаміка чисельності населення характеризується зростанням до 2001 р., а згодом – зменшенням впродовж 2002-2007 рр. За цей період населення скоротилося на 1,4 тис. осіб (табл. 1, рис. 1). Згодом знову почалося зростання, однак протягом 2015 року намітилася депопуляція, причому у міських поселеннях зберігається стійке тривале зростання, тоді як у сільських навпаки, населення скорочується. Несуттєва депопуляція у 2015 р. (27 осіб) зумовлена високим міграційним відтоком населення з району при збереженні природного приросту населення, який на сьогодні є найвищим в області. Такий характер демографічних змін не властивий жодному іншому адміністративному району Львівської області.

Таблиця 1

Кількість наявного населення Яворівського району, тис. осіб [2, 3, 4]

Роки	Усього населення	у тому числі		Частка у всьому населенні області, %
		міське	сільське	
1959	93,5	13,5	80,0	4,5
1970	101,0	21,9	79,1	4,2
1979	112,6	33,7	79,0	4,4
1989	121,4	51,2	70,2	4,4
2001	123,5	54,4	69,2	4,7
2010	122,7	56,3	66,4	4,8
2015	124,9	58,7	66,2	4,9
2016	124,8	58,8	66,0	4,9

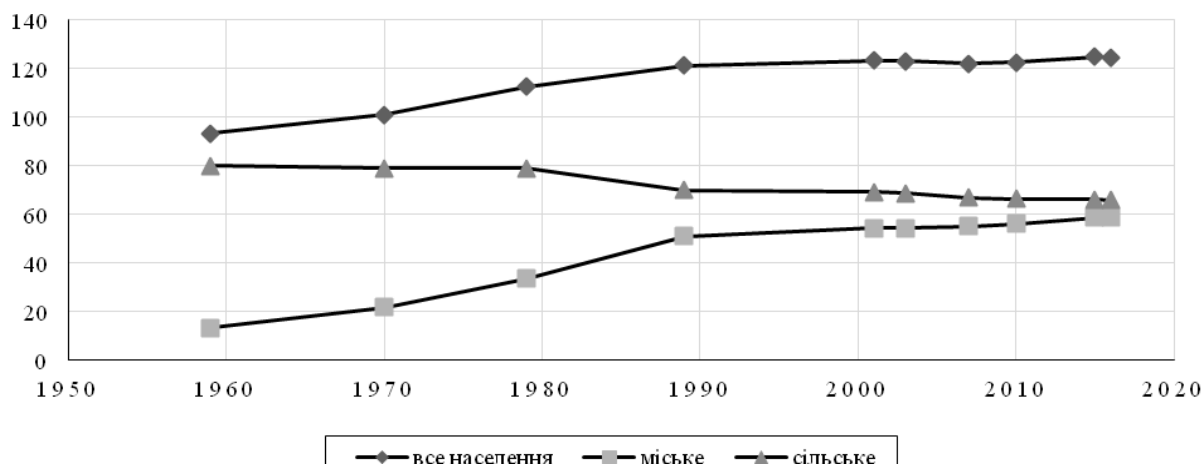

Рис. 1. Динаміка кількості населення Яворівського району, тис. осіб

Яворівський район характеризувався зростанням населення – на 1% в 2015 р. проти показника 2001 р. (табл. 2). Приріст населення

також виявлено у Пустомитівському (4,2%), Жовківському районах (1,4%) та м. Новий Розділ (1,8%).

Темпи зміни кількості населення Яворівського району, %

	2001 р. до				2015 р. до 2001 р.
	1959 р.	1970 р.	1979 р.	1989 р.	
Всього	132	122	110	102	101,0
міське	403	248	162	106	107,9
сільське	86	87	88	98	95,7

Рівень народжуваності в Яворівському районі завжди був один з найвищих у Львівській області. Так, у 1980 р. в області загальний коефіцієнт народжуваності становив 15,9‰, а в Яворівському районі – 21,1‰. Все ж, впродовж багатьох років народжуваність знижувалася (табл. 3), що обумовлено у першу чергу соціально-економічними чинниками (зростанням освітнього рівня, зайнятості жіночого населення, перецінкою життєвих ціннос-

тей молодих генерацій, зростанням витрат на виховання дітей). Найнижча у Яворівському районі народжуваність була у 2001 р. – всього 11‰, а найвища за період незалежності України у 2014 р. – 14,7‰ (у Львівській області в середньому 11,9‰). У 2015 р. народжуваність у Яворівському районі ледь знизилася, однак залишається однією з найбільших в області. Лише два райони – Сколівський і Турківський мають вищу народжуваність.

Таблиця 3

Природний рух населення Яворівського району, ‰ [4]

	1980	1989	1997	2001	2005	2010	2014	2015		
								всього	міське	сільське
Народжуваність	21,1	18,2	11,9	11,0	12,4	14,1	14,7	13,5	13,4	13,5
Смертність	9,2	9,2	10,8	10,6	11,2	10,8	10,8	11,1	7,9	14,0
Природний приріст	11,9	9,0	1,1	1,6	1,2	3,3	3,9	2,4	5,5	-0,5
Дитяча смертність	-	14,0	10,1	11,0	7,2	9,2	9,9	8,6	6,2	10,8

Рівень народжуваності у сільській місцевості Яворівського району вищий, ніж у містах, однак ця різниця поступово зменшується унаслідок вищих темпів старіння, скорочення репродуктивного потенціалу. Серед міських поселень найвищою є народжуваність у прикордонному Краковці (21,9‰), найнижча – в найбільш периферійному містечку Немирові, Новояворівську та Івано-Франковому, яке входить у зовнішню зону Львівської агломерації і населення переважно веде міський спосіб життя. Рівень позашлюбної народжуваності у Яворівському районі нижчий, ніж в середньому в області (6,7‰ та 8,1‰ відповідно).

Загальний коефіцієнт смертності у Яворівському районі менший, ніж у Львівській

області. Проте, смертність серед сільських жителів району в 1,8 рази вища, ніж у містах (в області – в 1,4 рази). Це результат міграційних втрат сільського населення в радянський період, тривалого процесу старіння, виснаження демографічного потенціалу сільської місцевості, гіршого стану, а часто й навіть відсутності закладів первинної медичної допомоги. Структура смертності у Яворівському районі загалом аналогічна загальноукраїнській і представлена на рис. 2. Показники дитячої смертності суттєво відрізняються по окремих роках, однак слід відмітити, що загальний коефіцієнт дитячої смертності в районі дещо вищий від середньообласного рівня, особливо у сільських поселеннях.

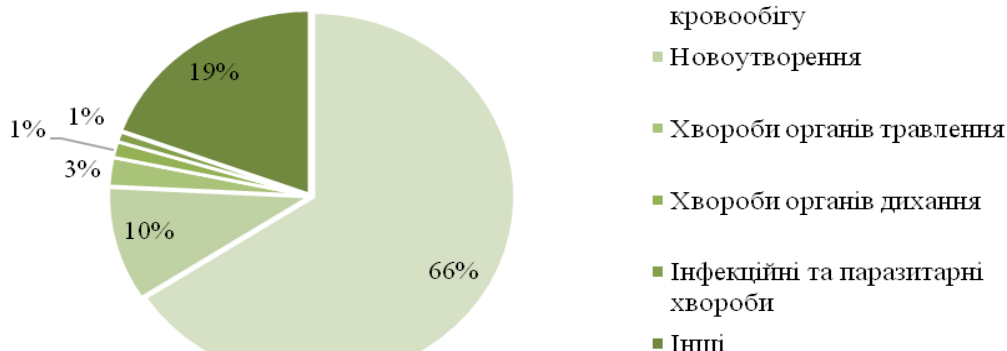

Рис. 2. Структура смертності населення Яворівського району, 2014 р. [4]

У формуванні демографічної ситуації важливу роль відіграє статеву структура населення. У Яворівському районі переважають жінки. На початку 2016 р. їх налічувалося 63198 осіб, чоловіків – 61530 осіб, або відповідно 50,7% і 49,3% всього населення. Диспропорції статеві структури є наслідком другої світової війни, переважанням хлопчиків серед народжених та вищою тривалістю життя жінок. Однак, з рока-

ми статеву структура населення Яворівського району вирівнюється. У сільській місцевості раніше переважали жінки, на сьогодні бачимо перевагу чоловічого населення, що загалом не властиво ні Львівській області, ні Україні загалом (табл. 4). Очевидно, сільська місцевість зазнає найбільших міграційних втрат саме жіночого населення.

Таблиця 4

Статеву структура населення Яворівського району, % [3, 4]

	2001 р. (перепис)		1.01.2016 р.	
	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки
Все населення	48,9	51,1	49,3	50,7
Міське	48,5	51,5	48,2	51,8
Сільське	49,3	50,7	50,3	49,7

Статеву структура має певну специфіку у різних вікових групах. Серед дітей та працездатного населення переважають чоловіки. А серед осіб похилого віку переважають жінки. Вже приблизно у віці 45 років у Яворівському районі досягається статевий баланс, водночас в Україні вирівнювання статеві структури населення відбувається у 32-33 роки. Отже, демографічне здоров'я у Яворівському районі суттєво краще, що є результатом нижчої передчасної смертності чоловіків працездатного віку, менших міграційних втрат чоловіків у сільській місцевості.

У віковій структурі відбуваються зрушення, які загалом негативно впливають на демографічну ситуацію в районі. У 2001 р. частка дитячого населення становила 23,3%, за остан-

ні 25 років вона скоротилася до 20,4 (на 1.01.2016 р.). У результаті відбувається старіння населення, зараз частка людей, старше 65 років сягнула 11,7%. Рівень демографічного старіння у селах дуже великий – 13,3%, тоді як у міських поселеннях вікова структура більш сприятлива, а рівень старіння – 9,7%. Для порівняння у Львівській області рівень старіння помітно вищий і становить у середньому 14,4%, у селах – 15,8%, у містах – 13,5%. Старіння населення Яворівського району відбувається головним чином за рахунок скорочення народжуваності, тоді як фактор зростання середньої тривалості життя людей практично не впливає. Позитивно, що відбувається зростання частки людей працездатного віку. Вікова структура представлена у табл. 5.

Таблиця 5

Питома вага окремих вікових груп у загальній кількості населення Яворівського району станом на 1.01 2016 р., %

Вікові групи, років	Все населення	Міське	Сільське
0 – 15	20,4	21,0	19,7
16 – 59	63,0	63,7	62,4
60 і старше	16,6	15,3	17,8
65 і старше	11,7	9,7	13,3

Яворівський район характеризується досить низьким на фоні інших районів середнім віком населення – 37,1 років, причому середній вік жінок є вищим, ніж чоловіків, відповідно 39,1 і 35,1 років. Середній вік сільських жителів вищий – 37,8 р., а міських жителів становить 36,4 р. Тривалість життя жінок є вищою, ніж чоловіків; відмінності у тривалості життя міського і сільського населення є незначні.

Населення Яворівського району є однорідним за етнічним складом: 98,6% усіх жителів становлять українці. Найчисельнішими національними меншинами, які проживають на території району є росіяни та поляки, а також євреї, білоруси й інші національності (табл. 6).

У селах частка українців є вищою, ніж у містах. Водночас кількість росіян у містах є вищою, ніж у селах. В етнічній структурі міського населення також вища частка поляків і білорусів. Етнічна структура населення Яворівського району змінюється: зокрема знижується частка росіян, їх чисельність за останній міжпереписний період знизилася майже у три рази, також зменшилась кількість поляків. Усі ці зміни є наслідком значних політичних змін, які відбулися у Східній Європі у 1990-х роках.

У конфесійній структурі населення переважають віруючі Української Греко-Католицької Церкви (54% загальної кількості громад), значна частина є прихильниками Української Православної Церкви Київського Патріархату

(23%), деяка доля, а за останні роки вона суттєво зросла, припадає на різні церкви і секти протестантської гілки християнства – 14%, римо-католиків – 4%, а прихильників

Української Православної Церкви Московського Патріархату – всього 2%, і їхня доля повільно скорочується.

Таблиця 6

Етнічний склад населення Яворівського району за даними переписів, % [3, с. 75]

Росіяни	Роки	Українці	Поляки	Інші
3,0	1979	96,2	0,3	0,5
3,4	1989	95,9	0,2	0,5
1,1	2001	98,6	0,1	0,2

У конфесійній структурі населення переважають віруючі Української Греко-Католицької Церкви (54% загальної кількості громад), значна частина є прихильниками Української Православної Церкви Київського Патріархату (23%), деяка доля, а за останні роки вона суттєво зросла, припадає на різні церкви і секти протестантської гілки християнства – 14%, римо-католиків – 4%, а прихильників Української Православної Церкви Московського Патріархату – всього 2%, і їхня доля повільно скорочується.

Позитивні риси природного відтворення нівелюються негативним сальдо міграції, яке є одним з найбільших серед районів Львівської області – 2,6‰, у тім числі -1,7‰ становить внутрішньо регіональна міграція та -0,9‰ – зовнішня. В Яворівському районі відбувається відтік жителів переважно із сіл, хоча і в містах сальдо міграції від’ємне. В структурі міграційних потоків перше місце займає внутрішньо обласна, на другому місці – це міграція в межах України, кількість зовнішніх мігрантів суттєво нижча, але цей показник протягом останніх років зростає.

Багато міграцій пов’язані з трудовою діяльністю. Офіційна статистика зовнішньої міграції населення неадекватно відображає реальні тенденції. Загальновідомо, що дуже велика кількість людей, особливо із сільської місцевості, від’їжджає за кордон на заробітки для того, щоб утримувати свої сім’ї. Найчастіше їдуть у Польщу, Італію, Португалію, потік заробітчанської міграції в Росію суттєво скоротився. Щодо маятникових міграцій, то головний їх напрям – із села у місто. Найбільше маятникових мігрантів спостерігається із сіл, що межують із обласним центром, куди населення їздить на роботу. Чимало молоді їде до Львова здобувати освіту. За останнє десятиріччя обсяги маяткової міграції суттєво скоротилися, що пов’язано із закриттям багатьох промислових підприємств не лише у Львові, але й у Яворові та Новояворівську. Натомість зростає транскордонна маяткова міграція, пов’язана з працевлаштуванням українських громадян у сусідніх поселеннях Польщі. Кількість фрондильєрів щороку збільшується.

кількість фрондильєрів щороку збільшується.

За кількістю поселень Яворівський район є другим в області після Жовківського. Це одна з найбільших районних систем розселення, що має чітко виражені підрайонні системи, ядрами яких є міста Яворів, Новояворівськ, смт. Шкло, Немирів, Івано-Франкове та Краковець. До 31 сільської ради належить 132 сільських населених пунктів.

Густота населення становить 80,9 особи/км², для порівняння в області цей показник становить 116,1 осіб/км². Якщо взяти до уваги, що 24% території Яворівського району займає військовий полігон, то середня щільність у межах заселеної території – 106 осіб/км², а це дещо менше, ніж у приміському Пустомитівському районі [2]. Щільність у межах адміністративних одиниць представлена на картосхемі 3. Найвища щільність населення в межах Львівської агломерації, уздовж головних транспортних шляхів, а також у промисловій зоні Яворова і Новояворівська. Найменша щільність у прикордонній смугі, а також на Розточчі.

У шести міських поселеннях Яворівського району проживає 58,8 тис. осіб (1.01.2016 р.). Рівень урбанізації в районі зростає після другої світової війни переважно за рахунок міграції із сіл, хоча природний приріст також спостерігався завдяки більш молодій віковій структурі у містах. Якщо у 1959 р. у міських поселеннях проживало лише 14,6% населення району, то на сьогодні – 47% [2].

Щільність міської поселенської мережі на території Яворівського району становить 3,9 од./1000 км². Усі міські поселення належать до категорії малих. Як правило вони мають кількочасотлітню історію (табл. 7). Найдавніше місто – районний центр Яворів. Зараз тут проживає майже 13 тис. жителів. У Яворові розвинуті деревообробна, харчова, хімічна і меблева промисловість. Серед основних підприємств міста: ТзОВ «Снежка-Україна», ТзОВ «КЕН-ПАК ЯВОРІВ», ТзОВ «УКР ПАК», ВАТ «Яворівський хлібозавод». Також у Яворові працює метеостанція, дислокується сучасно озброєна військова бригада. У місті діє школа-

майстерня мистецької обробки дерева. Яворів – давній осередок художніх ремесел (різьблення на деревині, іграшкарство, декоративний

розпис, вишивка, ткацтво, виробництво сувенірів).

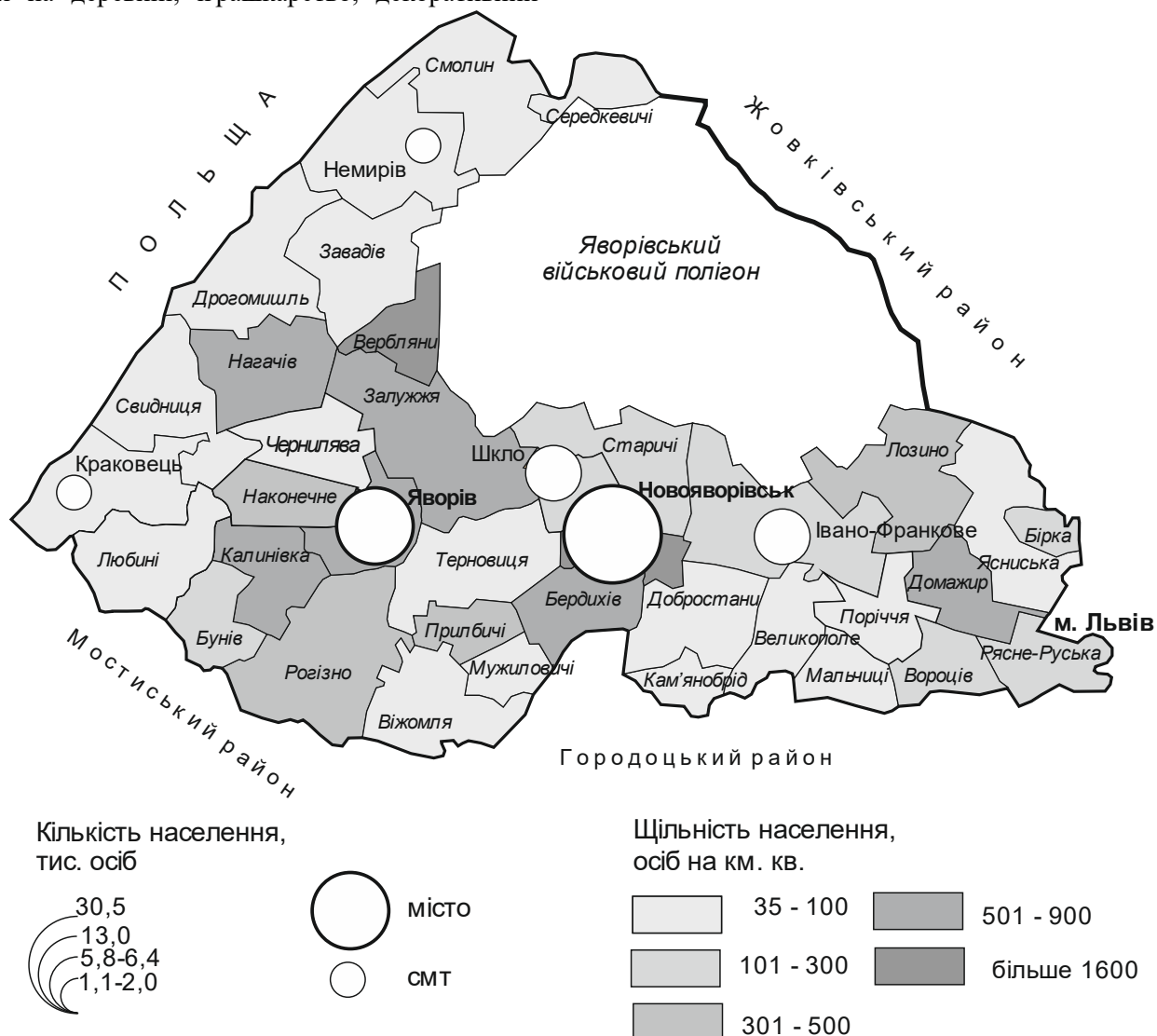

Рис. 3. Населення Яворівського району, 1.01.2016 р.

Таблиця 7

Історичні відомості про формування та динаміка людності міських поселень Яворівського району [1, 4]

Міські поселення	Перша згадка	Вперше отримано (підтверджено) міські права	Рік затвердження сучасного статусу міста	Кількість населення, тис. осіб					
				1959	1979	1989	2001	2010	2016
м. Яворів	1376 р.	1408 р.	1939 р.	7,5	12,4	13,0	13,5	12,8	12,9
м.Новояворівськ	1965 р.	1969 р.	1986 р.	-	8,5	24,3	26,5	28,5	30,5
с/мт. Івано-Франкове	1611 р.	перша пол. XVII ст.	1940 р.	2,9	4,6	5,1	5,8	6,2	6,4
с/мт. Краковець	XV ст.	1425 р.	1940 р.	1,1	1,2	1,8	1,2	1,1	1,1
с/мт. Немирів	1580 р.	-	1939 р.	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0
с/мт. Шкло	XVст.	-	1969 р.	4,5	5,0	5,5	5,4	5,7	5,9

Новояворівськ – відносно молоде місто, засноване у 1965 р. як робітниче поселення «Янтарне» біля великих потужностей виробництва сірки, саме тому на гербі і прапорі Новояворівська видніються три трикутники – геологічне позначення родовищ сірчаної руди.

Сьогодні це найбільше у Яворівському районі і сьоме у Львівській області місто з населенням 30,5 тис. осіб. Особливістю Новояворівська є мала площа як для такої кількості населення і відповідно велика його щільність, яка складає більше 14 тис. осіб/км² (для порівняння густо-

та населення Львова близько 4435 тис. осіб/км²). Це пояснюється тим, що місто забудоване лише багатоповерховими будинками. Місто має досить хорошу інфраструктуру й вигідне економічне розташування. Розміщене за 14 км на схід від районного центру Яворів і за 30 км на захід від обласного центру Львів. Неподалік від міста заплановане будівництво міжнародної траси Київ-Лісабон, що входить до А4 (третій критський коридор). Економічну основу міста становлять підприємства, що спеціалізуються на виробництві будівельних матеріалів, харчових продуктів, одягу, будівництві, пошитті та ремонті взуття, наданні послуг населенню. Основні промислові підприємства: ТзОВ «Енергія-Новояворівськ» (оператор Новояворівської ТЕЦ), ТОВ «Йоха-Україна» (трикотажні вироби), фабрика «Євростиль» (швейна продукція), ТОВ «Бейкер-Україна» (вафельна продукція), ТОВ «Перфект» (латексні вироби), ПП «Обрій» (бетонні вироби), ТзОВ «Яворівбуд» (будівництво, ремонт).

Сільські поселення формують щільну поселенську мережу – у середньому 8,5 поселень на 100 км². Для порівняння, у Львівській області щільність сільських поселень також становить 8,5 поселень на 100 км². Якщо розраховувати щільність сільської поселенської мережі лише у межах заселеної території, без Яворівського військового полігону, то вона становить 11,4 поселень на 100 км².

Середня людність сільського поселення у районі – 501,5 осіб, в області дещо вище – 598,7 осіб. У Яворівському районі, де до радянської окупації досить поширене було хутірне розселення, сьогодні переважають невеликі села, людністю 101-500 осіб (68 сіл) (рис. 4). Найбільше село – Старичі, де станом на 1.01.2015 р. проживало 3276 осіб, воно належить до категорії крупних. Найменше село – Чорнокунці, яке налічує всього 12 мешканців. В районі є одне безлюдне село – Ліс, де ще перепис 2001 р. не зафіксував жодного жителя.

Рис. 4. Розподіл сільських поселень Яворівського району за людністю, 1.01.2016 р.

Аналіз динаміки людності сільських поселень виявив достатньо інтенсивні процеси депопуляції найменших сіл, а також периферійних прикордонних поселень, де інфраструктура перебуває у занедбаному стані, а часто й взагалі відсутня. Водночас підміські поселення, особливо поблизу Львова, зростають. Новий імпульс у формуванні локальних систем розселення з'явився після відкриття у 1990-х рр. українсько-польського кордону та розбудови прикордонної та транспортної інфраструктури. Найбільш позитивно це вплинуло на розвиток містечка Краковець та навколишніх сіл, поряд з якими функціонує один з найбільших міжнародних автомобільних пунктів пропуску на українсько-польському кордоні – Краковець-Корчова. Він розташований на міжнародному європейському маршруті Е40, що є най-

довшим європейським автошляхом довжиною 8500 км, що з'єднує французьке місто Кале через Бельгію, Німеччину, Польщу, Україну, Росію, Казахстан, Узбекистан, Туркменістан і Киргизстан із казахським містом Ріддер біля кордону з Китаєм. Відразу за пунктом пропуску з польської сторони починається автострада А4 – найдовша польська автомагістраль, що є польською ділянкою міжнародного автошляху Е40 і основним шляхом до великих польських міст Ряшів, Тарнув, Краків, Катовіце, Глівіце, Ополе, Вроцлав, Легницю та до кордону з Німеччиною. Отже, загалом поселення Яворівського району володіють прекрасними передумовами для набуття нових функцій та подальшого розвитку.

Висновки. Яворівський район відзначається зростанням людності попри загально-

обласну і загальнодержавну тенденцію депопуляції з початку 1990-их. Кількість населення збільшується завдяки природному приросту, переважно у міських поселеннях, який відбувається внаслідок високої народжуваності та нижчої, ніж в інших районах Львівської області, смертності. Міське населення зростає, оскільки тут достатньо сприятлива вікова і статевая структура, однак соціально-економічні та політичні чинники негативно впливають на процеси природного відтворення населення.

Вікова структура у Яворівському районі більш збалансована, рівень демографічного старіння нижчий, стан демографічного здоров'я кращий, ніж в інших районах Львівської області. У статевій структурі домінують чоловіки, що загалом не властиво Україні та іншим європейським країнам: це результат міграцій-

них втрат жіночого населення працездатного віку.

У Яворівському районі стабільно відбувається міграційний відтік сільського населення, який на сьогодні є визначальним чинником депопуляції та звуження демографічного потенціалу у сільській місцевості.

Сприятлива демографічна ситуація та зручне географічне розташування багатьох поселень в українсько-польському прикордонні та в межах Львівської приміської зони є важливим чинником розвитку Яворівського району, який до того ж має достатньо розвинену виробничу та комунікаційну інфраструктуру. Усе це слід брати до уваги при розробці планів та конкретних проектів регіонального розвитку.

Література:

1. Дністрянська Н.І. Географія поселень Львівської області. Навчальний посібник / Н.І. Дністрянська, М.С. Дністрянський. – Львів: ВНТЛ, 2001. – 56 с.
2. Кількість населення Львівської області: статистичний збірник. 2015 р. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2016. – 69 с.
3. Чисельність, загальна характеристика та територіальне розміщення населення Львівської області / Підсумки Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Частина 1. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2003. – 84 с.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.lviv.ua/>
5. Wictorija Pantyley, Iryna Hudzeliak, Oleh Shabliy, Semen Matkovskiy. Przemiany demograficzne // Roztocze: przyroda i człowiek / Redakcja naukowa Tadeusz Grabowski, Marian Harasimiuk, Bogusław M. Kaszewski, Yaroslav Kravchuk, Bogdan Lorens, Zdzisław Michalczuk, Oleh Shabliy. – Lublin: Zwierzyniec, 2015. – S. 325–340.

References:

1. Dnistrians'ka N.I. Neohrafiya poselen' L'vivs'koyi oblasti. Navchal'nyy posibnyk / N.I. Dnistrians'ka, M.S. Dnistrians'kyy. – L'viv: VNТL, 2001. – 56 s.
2. Kil'kist' naselelnya L'vivs'koyi oblasti: statystychnyy zbirnyk. 2015 r. – L'viv: Holovne upravlinnya statystyky u L'vivs'kiy oblasti, 2016. – 69 s.
3. Chysel'nist', zahal'na kharakterystyka ta terytorial'ne rozmishchennya naselelnya L'vivs'koyi oblasti / Pidsumky Vseukrayins'kohо perepysu naselelnya 2001 roku. Chastyна 1. – L'viv: Holovne upravlinnya statystyky u L'vivs'kiy oblasti, 2003. – 84 s.
4. Ofitsiyyny sayt Holovnoho upravlinnya statystyky u L'vivs'kiy oblasti [Elektoronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://stat.lviv.ua/>
5. Wictorija Pantyley, Iryna Hudzeliak, Oleh Shabliy, Semen Matkovskiy. Przemiany demograficzne // Roztocze: przyroda i człowiek / Redakcja naukowa Tadeusz Grabowski, Marian Harasimiuk, Bogusław M. Kaszewski, Yaroslav Kravchuk, Bogdan Lorens, Zdzisław Michalczuk, Oleh Shabliy. – Lublin: Zwierzyniec, 2015. – S. 325–340.

Аннотация:

Гудзеляк И. И. ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ И РАССЕЛЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ В ЯВОРОВСКОМ РАЙОНЕ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ.

Яворовский район отмечается ростом населения несмотря на общеобластную и общегосударственную тенденцию депопуляции с начала 1990-х. Численность населения увеличивается благодаря естественному приросту, преимущественно в городах, который происходит в результате высокой рождаемости и низкой, чем в других районах Львовской области, смертности. Городское население растет, поскольку здесь достаточно благоприятная возрастная и половая структура, однако социально-экономические и политические факторы негативно влияют на процессы естественного воспроизводства населения. Возрастная структура в Яворовском районе более сбалансированная, уровень демографического старения ниже, состояние демографического здоровья лучше, чем в других районах Львовской области. В половой структуре доминируют мужчины, что в общем не свойственно Украине и другим европейским странам: это результат миграционных потерь женского населения трудоспособного возраста. В Яворовском районе стабильно происходит миграционный отток сельского населения, который на сегодня является определяющим фактором депопуляции и сужения демографического потенциала в сельской местности. Жители района привлечены к маятниковой миграции, которая в основном направлена в областной центр, однако количество фрондильеров, которые работают в соседней Польше, растет. Яворовский район отличается высокой плотностью населения. В структуре сельского

расселения доминируют малые и средние села. Благоприятная демографическая ситуация и удобное географическое расположение многих поселений в украинско-польском пограничье и в пределах Львовской пригородной зоны является важным фактором развития Яворовского района, который к тому же имеет достаточно развитую производственную и коммуникационную инфраструктуру. Все это необходимо учитывать при разработке планов и конкретных проектов регионального развития.

Ключевые слова: население, демографическая ситуация, количество населения, естественное воспроизводство, структура населения, расселение.

Abstract:

Hudzelyak I. DEMOGRAPHICS AND POPULATION SETTLEMENT IN YAVORIV DISTRICT, LVIV REGION.

Yavorivskyi area has a population growth in spite of the total regional and national trend of depopulation since the early 1990s. Population grows due to natural increase, mostly in urban areas, that occurs due to a high birth rate and lower mortality than in other areas of Lviv region. The urban population is growing, as there is a quite favorable age and sex structure, but the socio-economic and political factors negatively affect the processes of natural reproduction. The age structure in Yavoriv district more balanced, the level of demographic aging is lower, the demographic state of health is better than elsewhere in the Lviv region. The gender structure is dominated by males, which is generally not representative for Ukraine and other European countries, this leads to migration loss of the female population of working age. Stable migration outflow of rural population in Yavoriv district is observed, which is currently the determining factor in the depopulation and narrowing of demographic potential in rural areas. Residents of the area involved in circular migration main vector of which is aimed at a regional center, but the number of frondeurs, that are working in neighboring Poland is growing. Yavoriv district is characterized by high population density. The structure of rural settlement is dominated by the small and medium-sized village. Favorable demographics and convenient geographical location of many settlements near the Ukrainian-Polish border and within the suburbs of Lviv is an important factor in the development of Yavoriv district, which also has quite developed industrial and communication infrastructure. All this should be taken into account when developing plans and particular projects for regional development.

Keywords: population, demographic situation, the number of population, natural reproduction, population structure, settlement.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 23.08.2016р.

УДК 911.3

Зоя БОЙКО

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА ПЕРЕПИСАМИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ 1989 ТА 2001 РОКІВ

У статті розглядаються регіональні особливості етнічних процесів населення України, чисельність етнічних меншинних груп. Проведений географічний аналіз регіональних особливостей етнічних меншин України за переписами 1989-2001 років. Аналіз статистичних матеріалів переписів населення 1989 та 2001 років дозволив виявити, що менш інтенсивного скорочення чисельності зазнали ті меншини, які мали компактний тип розселення, насамперед, у сільській місцевості. І, навпаки, чисельність меншин, які були дисперсно розселені переважно в містах, скорочувалася інтенсивніше. При цьому, серед усього населення України рівень частки кожної з меншинних груп залишався досить незначним.

Ключові слова: національний склад, етнос, етнічні процеси, етнонаціональна структура, меншинні групи, перепис.

Постановка проблеми. Стан сучасних етнічних процесів та їх досліджень засвідчує необхідність розв'язання таких завдань: вдосконалення понятійно-термінологічного апарату етногеографії, її концептуальних, методологічних та методичних засад; розширення джерельної основи етногеографії шляхом вдосконалення статистики етнонаціональних та етноконфесійних взаємин, розширення і поглиблення спектра досліджень етнічних процесів на глобальному, державному та внутрішньо регіональному рівнях, пізнання й обґрунтування закономірностей етнічних процесів.

Огляд попередніх результатів наукових

досліджень. Сучасний український етнолог М. Тиводар наголошує на дуалістичній, соціально-біологічній природі етнічних спільнот і визначає етноси як «стійкі між поколіннями природно та історично сформовані на певних територіях динамічні людські спільноти, що, маючи самоназву й усвідомлюючи свою єдність, протиставляють себе всім іншим аналогічним утворенням і відрізняються від них стійкими і своєрідними рисами культури, способом життя, етнічними стереотипами» [5]. Отже, етнос – це група людей, яка історично склалася на певній території і характеризується спільністю мови, культури, побуту,